

KS. JANUSZ GRĘZLIKOWSKI*

WŁOCŁAWEK–WARSZAWA

ORCID: 0000-0002-8538-9208

Wojciech Góralski, *Matrimonium facit consensus. Z orzecznictwa Trybunału Roty Rzymskiej w sprawach o nieważność małżeństwa rozpoznawanych z tytułów dotyczących zgody małżeńskiej (1997–2016)*, t. 3, Płock 2018, s. 562.

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/TiCz.2018.023>

Szczególna opieka Kościoła nad małżeństwem i rodziną przejawia się na wielu płaszczyznach, na co ostatnio wskazał papież Franciszek w adhortacji *Amoris laetitia* oraz w motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* reformującym normy kanonicznego procesu o nieważność małżeństwa. W dokumentach tych ukazał i podkreślił ważność płaszczyzn duszpasterskich i prawnych tej troski. Mając na uwadze te ostatnie, które określają działania duszpasterskie, religijne i formacyjne, należy stwierdzić, że prawodawca kościelny zawsze dostarczał wiernym norm, które były następstwem oświeconego wiarą spojrzenia na małżeństwo i rodzinę oraz zrozumienia całej prawdy o wielkiej wartości i znaczeniu tych instytucji. Konstruując system prawa małżeńskiego, ustawodawca kościelny musi mieć na uwadze z jednej strony zamysł Stwórcy względem małżeństwa,

---

* Ks. dr hab. Janusz Gręzlikowski – prezbiter diecezji włocławskiej, profesor Wyższego Seminarium Duchownego we Włocławku, oficjał Sądu Biskupiego, profesor nadzwyczajny i kierownik Katedry Historii Kościelnego Prawa Polskiego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie (J.Grezlikowski@diecezja.wloclawek.pl).

z drugiej zaś człowieka pragnącego zawrzeć związek małżeński. Mimo że pragnienie zawarcia małżeństwa należy do naturalnych dążeń osoby ludzkiej, to jednak nie wszystkie ludzkie populacje są zdolne do jego zawarcia. Nie zawsze wszak są w stanie sprostać wszystkim wymogom porządku prawnego usankcjonowanego przez Kościół. Wielorakie uwarunkowania w tym względzie sprawiają, iż kanoniści mówią o prawnej niezdolności do zawarcia małżeństwa, jednocześnie ukazując, że jest to zjawisko niezwykle złożone, generalnie wynikające z dwóch źródeł: z naturalnej struktury małżeństwa bądź też z interwencji ustawodawcy.

W ramach studium nad kościelnym prawem małżeńskim należy odnotować kolejną pozycję książkową znanego, zasłużonego i cenionego polskiego kanonisty, o bardzo bogatym dorobku naukowym (ponad 1300 prac naukowych i popularnonaukowych z zakresu kanonicznego prawa małżeńskiego i rodzinnego, historii prawa kanonicznego oraz prawa wyznaniowego), ks. prof. dra hab. Wojciecha Góralskiego, kierownika Zakładu Kościelnego Prawa Rodzinnego na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i założyciela oraz redaktora naczelnego kwartalnika „Ius Matrimoniale”. Prezentowana publikacja jest trzecim tomem (pierwszy ukazał się pod takim samym tytułem w roku 2000, a drugi w roku 2014) prezentującym (wraz z komentarzem) 21 wyroków Najwyższego Trybunału Roty Rzymskiej z lat 1997–2016, wraz z opublikowanymi już wcześniej (w różnych czasopiśmiech i pracach zbiorowych) komentarzami, w sprawach nieważności małżeństwa rozpoznanych z różnych tytułów nieważności w obszarze zgody małżeńskiej. Nadto opracowanie zawiera osiem opracowań (wcześniej ogłoszonych) o charakterze ogólnym, odnoszących się do niezdolności konsensualnej i poszczególnych wad zgody małżeńskiej, poza tym autor dodał omówienie wyroku wydanego przez biskupa Orvieto-Todi w procesie skróconym z tytułu wykluczenia nierozzerwalności. W sumie zatem zawiera prezentacje i omówienie 30 orzeczeń wyrokowych i decyzji Trybunału Roty Rzymskiej.

Ze względu na charakter i walor opracowania jest ono adresowane do teoretyków prawa małżeńskiego, ale przede wszystkim zostało pomyślane – jak zaznacza we *Wstępie* ks. prof. Góralski – jako pomoc dla sędziów i innych pracowników kościelnego wymiaru sprawiedliwości na szczeblu diecezjalnym i metropolitalnym w rozstrzyganiu spraw o nie-

ważność małżeństwa z tytułów dotyczących zgody małżeńskiej. W prawidłowym orzekaniu przez sądy kościelne w sprawach o nieważność małżeństwa z tytułów dotyczących zgody małżeńskiej z pomocą przychodzi orzecznictwo Trybunału Roty Rzymskiej. W myśl bowiem kan. 19 KPK stanowi ono obowiązujące uzupełniające źródło prawa w rozstrzyganiu spraw sądowych, w tym dotyczących *nullitatis matrimonii*. Tym samym publikacja upowszechnia orzecznictwo rotalne, które jest – jak podkreślał papież Benedykt XVI w swoim przemówieniu z 26 stycznia 2008 r. do sędziów i pracowników Roty Rzymskiej – „wzorcowym dziełem mądrości prawniczej”, gdyż judykatura rotalna spełnia nieustannie ważne zadanie, które znacząco wpływa na pracę wszystkich trybunałów w zakresie stwierdzania istnienia lub nie konkretnej rzeczywistości małżeńskiej i kształtuje jednolite zasady rozstrzygania w sprawach małżeńskich (por. s. 10).

Opracowanie ks. prof. Góralskiego, będące zebraniem swoich komentarzy do orzeczeń rotalnych w jedną całość, znacznie ułatwi korzystanie z nich w pracy przez sędziów kościelnych, obrońców węzła małżeńskiego, rzeczników sprawiedliwości oraz innych osób zainteresowanych problematyką kanonicznej zgody małżeńskiej. Tym bardziej jest to ważne i cenne, że orzekanie w sprawach o nieważność małżeństwa w trybunałach kościelnych z tytułów dotyczących zgody małżeńskiej, tak niezdolności do jej powzięcia, a więc niezdolności konsensualnej (kan. 1095 KPK), jak i jej przeróżnych braków i wad określonych przez prawodawcę kościelnego w kann. 1096–1103 KPK, dotyczące bądź sfery poznawczej, bądź wolitywnej (brak wiedzy koniecznej, błędy faktyczne, błąd prawny, symulacja zgody małżeńskiej – całkowita i częściowa, warunek oraz przymus i bojaźń), stanowi zazwyczaj zadanie niełatwe. Również odnosi się to do wprowadzonego przez papieża Franciszka skróconego procesu o nieważność małżeństwa, gdzie autor analizuje jeden z wyroków biskupich w odniesieniu do symulacji częściowej. Sędziowie kościelni oraz obrońcy węzła małżeńskiego niejednokrotnie poszukują wiążącej odpowiedzi na szereg pytań, które powstają w trakcie rozpoznawania określonej sprawy małżeńskiej. Odpowiedź taką mogą znaleźć w lekturze omawianej publikacji, w której znajdują pokażny materiał źródłowy i prawny do prawidłowego orzekania w sprawach o nieważność małżeństwa. Dlatego z uznaniem należy przyjąć pomysł, wysiłek, pracę i trud wydania przez

ks. prof. Wojciecha Góralskiego kolejnego tomu prezentującego orzeczenia Roty Rzymskiej, ze zwięzłymi, wartościowymi komentarzami.

W tomie tym zaprezentowano w sumie 30 orzeczeń wymienionego Trybunału z lat 1997–2016 w sprawach *nullitatis matrimonii* rozpoznawanych z różnych tytułów nieważności w obszarze konsensu małżeńskiego (pięć dotyczących niezdolności konsensualnej, sześć błędu (co do przymiotu osoby, co do nierozzerwalności małżeństwa, co do godności sakramentalnej małżeństwa), trzy symulacji całkowitej, 10 symulacji częściowej (wykluczenie dobra potomstwa, obowiązku wychowania potomstwa, nierozzerwalności małżeństwa), trzy warunku oraz przymusu i bojaźni (warunek co do przyszłości, ciężka bojaźń i przeszkoda uprowadzenia), dwie inne sprawy co do sędziowskiej oceny dowodów w jednym z wyroków Roty Rzymskiej, a także problemu nieważności wyroku rotalnego. Niektóre analizowane i komentowane orzeczenia wyrokowe, jak zaznaczył autor we *Wstępie* (s. 10), były już ogłoszone i opublikowane wcześniej w różnych czasopismach i pracach zbiorowych.

Całość opracowania składa się ze spisu treści (s. 5–7), *Wstępu* (s. 9–11), prezentacji wraz z komentarzami 30 orzeczeń Trybunału Roty Rzymskiej (s. 13–542), które zostały podzielone na sześć części: niezdolność konsensualna (s. 13–136), błąd (s. 137–225), symulacja całkowita (s. 227–269), symulacja częściowa (s. 271–463), warunek oraz przymus i bojaźń (s. 465–504) i inne (s. 505–542) oraz Bibliografii (s. 543–557), a także streszczenia w języku angielskim (s. 559) i spisu treści (indeksu) w języku włoskim (s. 560–562). W części pierwszej autor zaprezentował sześć wyroków rotalnych, jakie zapadły z kan. 1095, nr 2 i 3 KPK, a więc z tytułu niezdolności konsensualnej w odniesieniu do poważnego braku rozeznania oceniającego i niezdolności psychicznej do podjęcia istotnych obowiązków małżeńskich. Są to między innymi wyroki *coram* McKay, Erlebacha i Stankiewicza. Część druga zawiera komentarze do sześciu orzeczeń rozpoznawanych z tytułu błędu co do przymiotu osoby, błędu co do nierozzerwalności, jedności i sakramentalnej godności małżeństwa. Autor omawia wyroki *coram* Bottone, Monier, Defilippi i Erlebach. Komentarze i omówienie wyroków do spraw orzekanych z tytułu symulacji całkowitej zgody małżeńskiej znalazły się w części trzeciej, gdzie autor przeanalizował trzy wyroki *coram* Ciani, Arokiaraj i Erlebach. Najwięcej zaprezentowanych orzeczeń wyrokowych znalazło się w czwartej części

opracowania odnoszącej się do symulacji częściowej, a więc wykluczenia dobra potomstwa, wykluczenie prawa-obowiązku wychowania potomstwa, wykluczenia nierozzerwalności małżeństwa. Znalazły się tutaj wyroki *coram* Sciacca, Arellano Cedillo, Serrano Ruiz, Monier oraz skrócony proces *coram* B. Tuzia (biskup Orvieto-Todi). Piąta część publikacji zawiera i komentuje trzy wyroki rotalne wydane z tytułu warunku oraz przymusu i bojaźni *coram* Alwan, Erlebach, Lefebvre. W ostatniej, szóstej części autor omówił sędziowską ocenę dowodów na przykładzie wyroku rotalnego *coram* Defilippi z 2009 r. (*incapacitas assumendi, exclusio boni sacramenti, exclusio boni coniugum*) oraz problem nieważności wyroku w dekrecie Roty Rzymskiej *coram* Salvatori z 2013 roku.

Prezentowana publikacja ks. prof. Wojciecha Góralskiego, stanowiąca obszerny i wyczerpujący komentarz do trzydziestu wyroków rotalnych o nieważność małżeństwa z zakresu niezdolności podmiotu do powzięcia zgody małżeńskiej, jak i wad konsensu małżeńskiego, jest dziełem ze wszech miar godnym polecenia i zainteresowania. Jest to bowiem kolejna publikacja w polskim piśmiennictwie kanonistycznym kompleksowo omawiająca orzecznictwo Roty Rzymskiej, jakże ważne, znaczące i wzorcowe dla niższych trybunałów kościelnych rozpatrujących sprawy małżeńskie. Tym samym jureksprudencja rotalna staje się bliższa oraz bardziej znana i dostępna szerszemu ogółowi pracowników kościelnego wymiaru sprawiedliwości, jak też może być jednolicie stosowana i aplikowana w orzecznictwo sądów kościelnych w Polsce. Fakt, iż autor zaprezentował wyroki rotalne dotyczące zgody małżeńskiej, najbardziej trudnej materii orzecznictwa sądowego, zapewne ucieszy pracowników sądów kościelnych w ich niełatwej, codziennej pracy i posłudze poszukiwania prawdy o każdym z małżeństw zaskarżonych o nieważność, jak też będzie wydatną pomocą w orzekaniu prowadzonych spraw sądowych o nieważność małżeństwa.